

The background is a dark, textured, and abstract composition. It features silhouettes of two figures walking away from the viewer towards a distant, illuminated structure that resembles a church or a castle. The overall tone is somber and dramatic, with a mix of dark blues, greys, and a central area of lighter, yellowish-white light.

lubomír kubík

uchazeč

PR
OST
OR

**P R
O S T
O R**

Lubomír Kubík

**P R
O S T
O R**

Lubomír Kubík

Uchazeč

Praha, 2025

**P R
O S T
O R**

Knihu finančně podpořilo Ministerstvo kultury ČR



MINISTERSTVO
KULTURY

© Lubomír Kubík 2025

© PROSTOR 2025

ISBN 978-80-7260-625-2

Červen 1958

Erwin zvolna prošel z vyasfaltovaného parkoviště otevřenou brankou umístěnou mezi dvěma kamennými sloupy. Na jednom z nich byla upevněna tabulka s názvem *Zemský ústav mentální péče*. Před ním se tyčila dvoupatrová funkcionalistická budova, pocházející z meziválečného období. Po chodníku ze žulových kostek se vydal k jejímu vchodu s proskleným průčelím. Od hlavní cesty se větvily postranní pěšiny, vysypané pískem a z obou stran obložené lavičkami. Hustě vysázené keře rudě a bíle kvetoucích magnolií na pečlivě sestříhaném trávníku, střídající se se záhony žlutých růží a tulipánů, svojí nápaditou symetrií působily přívětivým dojmem. Ještě než Erwin vystoupal na nízkou terasu a vzal za kliku dveří, napadlo ho, že psychoanalytická prozíravost zakladatelů ústavu se projevovala i v uspořádání rostlin, jež mělo udržovat rozkolísanou mysl jejich klientů v uspokojivém stavu. V červnovém vedru krátce před polednem se však v parku nikdo nezdržoval.

Ve vstupní hale zamířil rovnou k recepčnímu pultu. Byl zde naposledy před třemi lety, někdy na podzim, kdy už oblékal lehký svrchník. Nyní měl jen tenké letní sako, před vstupem do budovy sejmul klobouk a ovíval si jím tvář. Mladý muž v bílém plášti s povolenou

kravatou na proužkované košili k němu vyčkávavě vzhlédl a pozdravil. Erwin se mu představil a dodal název denního listu, ve kterém působil jako zpravodaj.

„Jistě, pane doktore, pan ředitel vás už očekává, hned vás ohlásím,“ překotně ze sebe vychrlil recepční a chopil se telefonu. Po krátkém hovoru položil sluchátko a obrátil se k Erwinovi.

„Doprovodím vás,“ nabídl se a ohlédl se do otevřených dveří za svými zády, kde u stolu seděl zřízenec. Než ho mohl požádat, aby jej vystřídal, ozval se Erwin: „Není třeba, nebudu v pracovně pana ředitele poprvé. Děkuji za nabídku.“

Pracovna se nacházela v patře na samotném konci chodby a sestávala ze dvou místností. Sekretářka, která normálně sídlila v předpokoji, tu však nyní nebyla. Z minulé návštěvy mu utkvěl okouzlující výhled do parku, nabízející se z panoramatického okna pracovny. Nebyl nijak překvapen, když mu ředitel již v předpokoji kráčel vstříc. S prošedivělou bradkou se zdálky poněkud podobal svému někdejšímu profesnímu kolegovi Sigmundu Freudovi, ale tohle zdání se s každým přibližujícím krokem vytrácelo. Jakmile si stanuli nadosah a stiskli jeden druhému pravici, zaniklo docela. Oproti slavnému předchůdci měl ředitel zapadlejší oči a zejména mohutnější trup se širokými rameny.

„Děkuji, že jste mě vyslyšel,“ uvítal ho ředitel, zatímco ho vedl do kanceláře.

„Je čas oběda,“ vysvětloval nepřítomnost sekretářky, „všichni jsou v jídelně. Já jsem si to odbyl před

chvilí, nechtěl jsem vás nechat čekat. Ostatně, jedl jste? Než začneme, nabídl bych vám pohoštění.“

„Jste laskav,“ odpověděl Erwin s odmítavým gestem, „jsem navyklý stravovat se nepravdělně, moje povolání jinak nedovolí. Snídal jsem teprve před pár hodinami a obědvám klidně až o páté. Ale zakouřil bych si, když dovolíte...“

Než stačil z kapsy vyjmout cigaretové pouzdro, ředitel před ním pohotově rozevřel své a zeptal se: „V tom vražedném vedru i něco k pití, že?“

Z ledničky donesl láhev minerálky a postavil ji na stolek se sklenicí. To už měl Erwin v ruce zapalovač, ale teprve když oba vyfoukli kouř, ředitel pokračoval: „Je to poprvé, co se na vás obracím. Jsem si vědom toho, že doteď jste to byl pokaždé vy, kdo mě žádal o setkání s některým naším klientem. Hned vám vysvětlím, co mě vedlo k tomu, že je to nyní naopak...“

Pokynul Erwinovi ke křeslu u kulatého stolu s popelníkem a sám usedl na židli za pracovním stolem. „Víte, máme tu takový zvláštní případ, do telefonu jsem o tom nechtěl mluvit. Jak jste se už dříve přesvědčil, u nás v ústavu hospitalizujeme klienty s mentálními poruchami, u nichž nehrozí agresivní projevy. Dovolujeme jim volný pohyb jak ve vnitřních, tak venkovních prostorách. Sloužíme spíš jako sanatorium a pacienti u nás vesměs pobývají na vlastní žádost, s podporou rodiny. Převážně starší lidé potýkající se s následky války, náletů. I třináct let po uzavření míru zde máme vleklá traumata, možná doživotní.“

A mezi ně spadá i člověk, kvůli němuž jsem vás pozval. Vlastně, abych to upřesnil, on sám mne o to požádal. Chce totiž cosi svěřit někomu od novin, a tak jsem si okamžitě vzpomněl na vás a na váš článek o našem pacientovi, který jako jeden z mála přežil zkázu křižníku Bismarck. Je mou profesní povinností té žádosti vyhovět, jak snad chápete, klient je už značně v letech, hodně přes osmdesát. Dlouhá léta působil jako profesor na Akademii výtvarných umění, takové postavení u nás ve Vídni přece něco znamenalo! Setkal jsem se ním osobně na výstavě Luigiho Kasimira někdy ze sklonku dvacátých let, měl v sále akademie přednášku. Kasimirovy kresby městských interiérů mě zajímaly, slyšel jste o něm, že? Z odborného hlediska je celkem zbytečné, aby tu prodléval, ale on sám na pobytu v našem ústavu trvá, neboť nikde jinde se necítí v bezpečí. Trpí mimo stihomamu i jakýmsi nám blíže nevysvětlitelným pocitem viny za cosi, co není s to spolehlivě definovat. Přiznám se, že ho občas navštěvuji, protože jeho poznatky o umění jsou pro mě objevné a dokázal bych mu naslouchat celé hodiny.“

Ředitel se krátce odmlčel, odložil cigaretu na okraj popelníku a teprve po chvíli tlumeným hlasem pokračoval: „Jenomže čas od času při vyprávění upadne znenadání do stavu trudnomyslnosti, začne hovořit zmateně, což jsem diagnostikoval, ve shodě se svými kolegy, jako syndrom způsobený extrémními podmínkami a trvalým stresem. Jako ostatně u mnoha jiných, kdo prožili válečné období za vlády nacionálního socialismu.“

Erwin zamáčkl nedopalek a letmo pohlédl na hodinky na zápěstí, což si ředitel vysvětlil jako projev netrpělivosti.

„Vypadá to, že polední přestávka končí a řečeného klienta už bychom mohli zastihnout v jeho pokoji.“ Zvedl se od stolu.

Do místnosti vstoupila sekretářka, starší dáma v brýlích s kostěnými obroučkami a s vyčesaným drdolem, což jí dodávalo na stroze upjatém zevnějšku. Erwina hned napadlo, že žádná jiná žena by do prostředí ústavu nezapadala dokonaleji, stejně jako ošetřovatelky, řádové sestry oblečené v hábitech. I sekretářka mu na pozdrav odpověděla tiše se zdrženlivým úsměvem a plachým pohledem.

„Kdysi byla jednou z nich,“ pokývl ředitel později na schodech na vysvětlenou hlavou směrem, odkud je právě minula jedna ze sester, „ale krátce po válce bez jakéhokoli vysvětlení vystoupila z řádu. Patrně pozbyla víru, jako mnoho jiných. Ani nechodí do ústavní kaple na nedělní pobožnosti pořádané pro personál i klienty. Doslechl jsem se o tom. Mimo jiné následky z nás válečné prožitky nadělaly i zapřísáhlé neznabohy. Spoustu žen, včetně řádových sester, znásilnili vojáci z Východu. Zřejmě to mohl být i její případ.“

„Poznamenání jsme všichni, ať už nás to zastihlo kdekoli,“ podotkl Erwin. „Mě v Dánsku od třiačtyřicátého. To už jsem měl za sebou tažení ve Francii. Dnes se dívám, že jsem to přežil.“

Ředitel se zastavil a zaklepal na jedny z mnoha dveří. Zevnitř se ozvalo svolení pronesené stářím sevřeným hlasem. Stiskl kliku a vešel, Erwin ho následoval. Z křesílka pod oknem se právě zvedal starý muž, s napjatým výrazem ve tváři zíral vstříc příchozím. Ředitel k němu přistoupil a podal mu ruku.

„Vyhověl jsem vašemu přání, profesore Kapinusi,“ pronesl takřka slavnostně a ustoupil stranou, aby uvolnil místo Erwinovi, „a přivedl jsem vám někoho, kdo jistě splní vaše požadavky. Doktor filozofie Erwin Habr je známým zpravodajem prestižního listu Tageblatt a je ochoten si vás vyslechnout. Nějaký čas se s panem doktorem už známe a má mou důvěru.“

Erwina poněkud udivilo, že stařec je o poznání vyšší než on sám, neboť v předchozím shrbení mu takový nepřípadal, avšak nyní se na svůj věk držel zpříma jako ledasjaký mladík.

„Rudolf Kapinus,“ představil se zvučným hlasem. „Jsem vám vděčný, že jste si pro mne našel čas, přestože nemáte představu, proč jsem vás přivolal.“

„Tomu jsem už přivykl, překvapivá sdělení jsou ostatně nezbytná součástí mého povolání,“ připustil Erwin. „Jste první, koho při návštěvě zde nevyhledávám sám, ale kdo se naopak obrací na mě.“

„To jsem si uvědomoval, už když jsem se s tou prosbou obrátil na pana ředitele. Nikoho ve vaší profesi neznám, ale spoléhal jsem, že pan ředitel najde správného člověka.“

Erwin rozpačitě přešlápl. „Zatím nevím, zda budu vašim představám vyhovovat.“

Kapinus vyslal pohled k řediteli, načež se šéf ústavu dovtípil, že nadešel okamžik, kdy by měl svého klienta ponechat s jeho návštěvníkem o samotě.

„Postarám se o občerstvení,“ řekl a měl se k odchodu, „zřízenec vám donese kávu a něco k pití. V nálehavém případě mi stačí zavolat. Přeji vám příjemně strávený čas, pánové.“

Sotva odešel, vyzval Kapinus Erwina, aby se posadil do křesla přistaveného k protější straně stolu. Erwin si křeslo posunul mimo dopad světla, pronikajícího oknem přes částečně staženou plátěnou roletu tak, aby si v zorném poli udržel hostitelovu tvář ve střídavých polohách. Zejména jeho profil už po prvním letmém pohledu pokládal za zvlášť zajímavý. Hranatá vystupující brada, orlí nos a jemně vypouklé vysoké čelo připomínaly jakéhosi vznešeného starořímského státníka, které znal z mramorových bust starých mistrů. Jen v prostorách akademie jich byly rozmístěny desítky, kopíí i originálů, a nezřídka sloužily jako předloha sochařům i kreslířům. Snad si je té podobnosti s nimi i vědom, napadlo Erwina bezděčně. Na okamžik zápolil s pokušením se o tom zmínit, ale došel k závěru, že k tomu není ta nejvhodnější příležitost, a nadto mu neuniklo, že profesor krátce po jeho příchodu upadl do rozpaků, a snad proto mu po dlouhé minuty okázale stavěl na odiv svůj vladařský profil, když upřeně zíral

před sebe ke dveřím jakoby v očekávání, kdy se otevrou a kdosi za nimi přispěchá s náповědou.

„Víte, pane doktore,“ promluvil konečně a pohlédl mu přitom do očí, „nevím, co o mně od lékařů víte. Zda mě skutečně považují za pomateného, jako oběť vypjatých poměrů z předchozích let. Jestli mě zahrnuli mezi ty, kterých tu s takovou diagnózou mají plno. Ale to, co jsem připraven vám sdělit, je skutečnost a bude jediné na vás, jak to přijmete.“

„Během své praxe zpravodaje jsem už vyslechl všelicos,“ ujistil ho Erwin, „a jak jsem už zmínil, i v téhle budově. A mohu vás ujistit, že od ředitele nevím víc, než co by ve svém postavení lékaře dbalého medicínské etiky pokládal za nezbytné a vůbec možné mi sdělit. Takže jste pro mě tabula rasa. Navíc... k nikomu nejsem předpojatý.“

„Než začnu,“ nepatrně se usmál Kapinus, snad jeho slovy upokojen, „mám jednu podmínku.“

„Jakou?“

„Jako novinář budete mít v úmyslu vše zveřejnit. O tom jsem už předem přesvědčen, přestože nemáte tušení, co se vám chystám říct. Přál bych si ale, abyste to zveřejnil až po mé smrti. Jak asi tušíte, nebudete muset čekat dlouho. Letos mi bude sedmaosmdesát. Kolik je vám, když dovolíte?“

„Přesně o čtyřicet méně,“ odpověděl.

„Pak se můžete spolehnout, že se dočkáte.“

„Tím si nejsem jistý. Svou profesí patřím mezi na životě ohrožený druh. Ale dejme tomu, že se

bez úhony dočkám aspoň přibližně vašeho věku... Vaši podmínku přijímám.“

„Nechci se dožít toho, co tím vyvolám,“ vysvětloval Kapinus. „Určitě mé pocity pochopíte. Mohu začít?“

„Jsem připraven.“

Avšak stařec náhle zaváhal.

„Vy jste si nedonesl přístroj k nahrávání zvuku?“ podivil se.

„Magnetofon? Ne, ten nepoužívám.“

„Ani si nebudete dělat poznámky? Bez zápisníku v ruce jsem si nikdy nedokázal zpravodaje ani představit.“

„Spoléhám se na paměť.“

„Dobrá. Pak tedy začněme,“ uznale pokývl Kapinus, načež se zhluboka nadechl...

Říjen 1908

Právě letos tomu bude padesát let, co na Akademii výtvarných umění, kde jsem vystudoval a poté přijal místo asistenta výukových ateliérů, všechno začalo. A právě tehdy, v červnu, jsem byl po devíti letech ve svých sedmatřiceti jmenován mimořádným profesorem výuky malířské školy, kde moje poslání spočívalo v odborném vedení studentů v přiděleném ateliéru. Každý rok v říjnu bývalo vyhlášeno přijímací řízení, v němž se po uchazečích o studium požadovalo předložení dosavadní tvorby a také díla podle tematického zadání, jaké se opakovalo rok co rok. Komise dohlížela, jak si budou počínat, případně jim mohla i posloužit radou. Jednalo se vesměs o kresby uhlem, tuší, perem či tužkou na papíře, zpravidla s biblickými náměty. Další dny byly motivy již volitelné, napřed figurální, poté plenérové, krajiny, města. Aby nedošlo k nějakým protekcím, neznali jsme jména uchazečů a evidovali je pro vlastní orientaci pouze pod čísla. Ten rok se sešlo kolem třiceti přihlášek. Ředitel vybral tříčlennou komisi, která měla ohodnotit jednotlivé práce a vystavit rozhodnutí způsobilosti pro studium těm, kteří prokázali dostatečný talent. Překvapilo mě, že jsem byl do komise vybrán, protože profesorem jsem zde byl teprve čtvrtý měsíc. Ale jak jsem se doslechl později, jedním z důležitých kritérií vedle

odbornosti byl i věk. Za předsedu byl obvykle povolán řádný profesor s nejméně třicetiletou praxí, známý svým dílem i veřejnosti, zatímco prvním členem, jakým jsem byl já, mimořádný profesor, nanejvýš čtyřicátník. Třetím členem býval odborný asistent výukových ateliérů, jenž měl za sebou po ukončení studií odslouženo sotva pár let. Takové rozpětí mělo při posuzování soudobé tvorby podat důkaz o názorech i vkusu, a to z hlediska jednotlivých generací, neboť v mnohém, jak je odjakživa známo, se názorově rozcházejí. Jaké by také mohlo být objektivní stanovisko starců při posuzování prací doposud nevyzrálých mladíků? Tehdy jsem se tím nijak nezabýval a sám před sebou se holedbal pocitem, že jsem se ocitl v komisi, neboť při vyhlídce na desítky let služby jsem měl jen malou naději se do ní znovu dostat. Snad nanejvýš ještě jednou, za mnoho let, před odchodem do penze.

Oba další členy komise jsem znal. Řádného profesora Arnolda Schimpacha ještě ze studentských let, avšak jen zběžně, do jeho ateliéru jsem nedocházel. Byl proslulý coby portrétista, vyhledávaný především osobnostmi vídeňské společnosti z řad politiků, bankéřů, průmyslníků, ale i umělců, herců a hudebních virtuosů či skladatelů. Mimo jiných celebrit se jeho portrétem mohl pyšnit i tehdejší starosta Karl Lueger nebo ředitel Dvorní opery Gustav Mahler. Při náhodných setkáních mi se zdvořilým odstupem odpovídal na pozdrav, jako by tím okázale dával najevo svoji stavovskou odměřenost k mladším kolegům. Moje účast

v komisi představovala první příležitost s ním navázat rozhovor, pochopitelně teprve tehdy, až mě sám oslovil. Vyvolal ve mně rozpaky, protože oproti mému očekávání si počínal docela vlídně a přátelsky, jako bychom se dobře znali už řadu let. Teprve později jsem se dovtípil, že jeho postoj byl zcela účelový, vyhovující mu pouze po dobu trvání komise, a to jen proto, aby vše probíhalo bez komplikací.

Posledním členem byl teprve šestadvacetiletý asistent výukových ateliérů Egon Brody, poměrně nedávňý absolvent katedry historie umění se specializací na malířství. Podobně jako Schimpacha jsem i jeho znal jen od vidění. Aby asistent získal dokonalý přehled, pohyboval se po všech ateliérech jak malířské školy, tak i sochařských přidružených disciplín včetně figurální i monumentální tvorby či nástěnných reliéfů. Nic bližšího jsem o něm nevěděl. Snad jen tolik, že původem je Žid, avšak vyznáním katolík, a je členem veslařského klubu. Že náruživě holduje sportu, bylo znát i na jeho postavě. Povšiml jsem si svalů, napínajících mu rukávy košile, když jsme si v salonku při probírání tvorby předložené uchazeči udělali pohodlí, odložili saka a seděli za stolem jen ve vestách. Také jako jeden z mála mužů si nepěstoval knír ani bradku, jak bylo tehdy běžné, ale chodil vždy hladce oholen.

Na uchazeče dohlíželi v ateliérech kolegové profesoři i asistenti. Ti jim sice mohli poradit, ale jinak nezasahovali do jejich tvůrčí činnosti. I my, členové komise, jsme měli do ateliérů pochopitelně přístup. Stejně

jako Schimpach jsem o to neprojevil zájem. Zatímco předseda komise ze své proslule naduté povýšenosti, já z prostého ohledu, abych nezpůsoboval uchazečům ještě větší trému. Už tak se museli vyrovnávat s vědomím, že právě podstupují prověrku svého talentu, a prodělávali kvůli tomu trýznivá muka. Vpravil jsem se do jejich pocitů snadno, znal jsem to z vlastní zkušenosti a nyní jsem měl příležitost si své někdejší trauma připomenout. Zcela jinak to chápal náš benjamínek Egon Brody. Netrpělivě toužil alespoň zahlédnout to, čím se už za pár dnů budeme probírat a hodnotit kus od kusu v malém zasedacím salonku. A protože Schimpacha se neopovážoval oslovit a sdělovat mu své dojmy z toho, co viděl, zahrnoval svými poznatky mě. Jeho důvěru jsem si získal nepochybně už tím, že jsem byl jen o několik málo let starší než on. A také když se v uplynulých týdnech ukázal v mém ateliéru, poté co mi byl přidělen, neboť školní stanovy ukládaly asistentovi seznámit se i se svým přechodným nadřízeným. Té příležitosti jsme využili k hovorům o soudobé umělecké scéně ve všech oborech s opomenutím naší vzdělávací instituce. Tu jsme vynechali zcela záměrně, neboť jsme nestáli o potěšení, že by se naše debaty dostaly až k uším některých zvlášť vnímavých studentů, mezi nimiž se vždy nalezne horlivec, který to roznese po celé škole a náležitě zveličí i zpitvoří to, co jsme mínili jen žertem.

Když jsem se poslední den po zhodnocení prací uchazečů dostavil dopoledne v domluvený čas do komisi

vyhrazeného salonku, zastihl jsem tam už Schimpacha, jenž s přispěním školního zřízence uspořádal dokumenty v kartonových deskách jednotlivých uchazečů, naskládaných na stole do dvou sloupců. Uchazeči, jak už jsem připomenul, byli evidováni pod přidělenými čísly a neznali jsme jejich jména. Ta nám měla být sdělena až ředitelem po vystavení předtištěného formuláře, v němž o výsledku zkoušky bude každý uchazeč vyrozuměn se stanoviskem o přijetí či nepřijetí ke studiu. Sloupec s kartony prací odmítnutých o poznání převyšoval úspěšné. Všiml jsem si, že vedle nich leží na stole menší desky s vyčnívajícími listinami. Schimpach můj pohled zaznamenal.

„To jsou formuláře, které mi včera odpoledne předal pan ředitel,“ vysvětloval s očividným uspokojením nad skutečností, že už to budeme mít za sebou. „Dnes je vyplníme a předám mu je k podpisu. Přál si, abychom to stihli nejlépe do pěti hodin, než odejde za jinými záležitostmi. Zároveň mi předá adresy všech uchazečů a my už jen v kanceláři koncipistů zařídíme, aby obálky opatřili adresami, my do nich uložíme formuláře a oni je odnesou je na poštu.“ Pak se odmlčel a okamžik se na nás upřeně zahleděl na znamení, že ještě neskončil.

„Ale než k tomu přistoupíme, pan ředitel mi přikázal dořešit jednu věc,“ pokračoval poněkud upjatě, „napřed si vyžádal svazky prací s odmítnutými uchazeči. Aniž je otevřel, porovnával jejich čísla na deskách se jmenným seznamem. Nadiktoval mi čtyři čísla, zapisal jsem si je. V jednom případě se jedná o uchazeče,

za něhož byla složena částka na stipendium a navíc poskytnut obnos ve prospěch školy. Nemusím připomínat, že k takovým případům dochází. Další tři usilují o přijetí už podruhé. Měli bychom znovu prověřit jejich práce i dosavadní předloženou tvorbu. Jeden z nich lo-
ni vyvolal rozruch stížností na zaujatost zkoušejících. Něco jsem se o tom doslechl, vy možná také. Ředitel se obává, aby se po dalším nezdaru něco podobného neopakovalo. Číslo jeho kartonu jsem si zakroužkoval. Odcházel jsem s tušením, že očekává, že nad ním přivřeme obě oči a přijetí mu umožníme. Pokud ovšem bude postrádat vedle talentu i nezbytné prostředky na studijní náklady, které, jak se ukazuje, jsou významnější než talent sám, pak i s ním se rozloučíme...”

Ty čtyři kartony, o kterých Schimpach mluvil, už měl připravené na vrcholu hromady odmítnutých. Složku finančně zajištěného jsme ani neprohlíželi a Schimpach jej zařadil mezi způsobilé. Udivilo mě, s jakou samozřejmostí si počínal. O praktikách už dávno věděl své a já s asistentem Brodym jsme nyní na vlastní oči útrpně přihlíželi tomu, o čem se jen šuš-
kalo a jak námi jednomyslně vyřazený adept umění doslova v okamžiku nastupuje slibnou dráhu a za několik let bude s povznášejícími pocity naslouchat ve společnosti lichotivému oslovení „mistře“. Následně jsme znovu prohlédli i dva reparáty a bez výhrad se shodli na původním rozhodnutí. Ukázalo se, že ani tak nezáleželo na tom, že se nemohli vykázat zda-
řilejší tvorbou, jako na prosté skutečnosti, že jejich